

Vsekakor, časa bo dovolj ...

NEBOJŠA POP-TASIĆ

Roman *Ure* Michaela Cunninghama je nadaljevanje romana *Gospa Dalloway* Virginie Woolf. Nadaljuje se v nekih drugih časih, v drugih prostorih. Iz Anglije se 2/3 zgodbe preselita v Ameriko. Dogaja se v treh časovnih segmentih – 1923/41, 1949, 1999. Virginia se prek svojega romana naseli v duh in življenje gospe Brown, potem pa se, skupaj z likom od prve svetovne vojne mentalno razdejanega Septimusa, naseli tudi v njenega sina Richarda (njegov oče Dan, ki je srečen, srečen, ker je preživel grozote druge svetovne vojne, je v bistvu mrtvi Septimusov prijatelj Evans in v tem prijateljstvu, pravijo, so bila skrita homoseksualna nagnjenja), pisatelja, ki naj bi bil nesrečen, kot je bila Virginia, in bolan in nor kot Septimus, ima privide, sliši glasove (ali sliši tudi vrabce, *ki sveže in predirno pojejo v grščini,*

da ne obstaja zločin, ki z dreves v dolini življenja, z drugega nabrežja reke, kjer hodijo mrtveci, pojejo, da ne obstaja smrt?; po mojem ne, ker je Richardova norost nekako vzročno-posledična, racionalna in rezultat nesrečnega otroštva, aidsa, nerazumljenosti, medtem ko je Septimusova norost skorajda nadarjenost), tako kot Virginia in Septimus tudi Richard sebi vzame življenje, ali si podari smrt namesto literarne nagrade za življenjsko delo; gospa Dalloway se naseli v duh in življenje Clarisse Vaughan in obe se na začetku odločita, da bosta sami kupili rože, ta simbol minljivosti, lepote, s to razliko, da se nejasni občutki in zmedenost viktorijanske gospe Dalloway ob spominu na poljub in zaljubljenost v prijateljico iz otroštva

v *Urah* razvijejo v LGBT-romanco, in po tem se vidi, do kod nas je pripeljal Čas in razvoj družbene zavesti, vsaj v Ameriki ...

Ampak, dovolj je tega primerjanja, vsi bodo govorili o tem, ker se je že veliko govorilo o tem, jaz lahko dodam le, da se, v literarnem smislu, knjigi ne moreta primerjati, ker je Virginia, oh, Virginia Woolf je veliko več kot samo Virginia Woolf, medtem ko je Michael Cunningham samo Michael Cunningham, in medtem me je neka druga stvar prešnila, ki se da primerjati, in sicer to, da je knjiga – model Vesolja oz. Prostora in Časa. Kajti oba romana se očitno ukvarjata s Časom, Prostorom, in tukaj bi Vesolju dodal še eno dimenzijo – Življenje samo, saj je vsako posamezno Življenje tudi posamezna merska enota za Čas in Prostor. Torej, pogledimo knjigo kot objekt, pogledimo jo od zunaj: to je en snop popisanih listov, ki tvori večji ali manjši kvader; na zunaj se zdi knjiga monolitna, ampak, in seveda to je bistvo tako knjige kot Vesolja,

ko knjigo odpremo, ugotovimo, da je vsak list v bistvu koordinata Časa in Prostora, skupaj z Življenjem likov, ki v tem Čas-Prostoru živijo. In res živijo! Istočasno, ne glede na časovne in prostorske preskoke, ne glede na naš Čas, na naš Prostor! Živijo! Ah, dvomljivec lahko pripomni: seveda živijo, saj so fikcija!, in jaz mu lahko odgovorim: VSI SMO RESNIČNI TOČNO TOLIKO, KOLIKOR SMO FIKTIVNI!

Razlika med knjigama Virginie Woolf in Michaela Cunninghama (no, pa spet primerjam) je v literarnem modelu teorije Prostor-Časa, ki ga uporabita kot svoj mentalni okvir, kot svoj pogled na svet, kajti Cunningham svoj roman utemeljuje na vzročno-posledičnem modelu ali – kot bi to Aristotel definiral – na številu sprememb glede na *prej* in *potem*, medtem ko Virginia Woolf uporablja paradoksalni model, v katerem preteklost uporablja kot »ne še«, prihodnost pa kot »nič več«, kakor da bi slutila Monolitno teorijo Časa in Prostora, v kateri preteklost, sedanost in prihodnost

sočasno obstajajo, vdirajo druga v drugo skozi nas, skozi človeško telo, kajti mi smo ta medij in *mera nemerljivega*, kot bi morda rekel sv. Avguštin. Pri tem je morda treba omeniti, da je večina starih modrecev trdila, da Čas pravzaprav ne obstaja, da je iluzija ali kot bi to razložil Antifon: *Čas ni resničnost, temveč je koncept za mero*. Zato je pri Cunninghamu spomin le spomin, preblisk minule, izgubljene sreče ali koncepta sreče, ki je morda Američanom, skupaj z njihovimi imperativi o sanjah, tako ljub. Pri Virginii Woolf pa je Čas pošast, skrita v Prostoru, ko Big Ben zadoni, so to *svinčeni krogi, ki se topijo v zraku*, medtem ko *so ure v ulici Harley grizljale junijski dan, svetovale pokornost, podpirale avtoriteto, ter, v zboru, pridigale o občutku mere, ki se ne more z ničimer primerjati, vse dokler se hribček časa ni toliko zmanjšal, da je neka trgovska ura, obešena nad trgovino v Oxfordski ulici, razglasila pol dve prisrčno in bratsko, kakor da bi firmi Rigby and Lowndes bilo v veselje, da posreduje to informacijo brezplačno*. Čas je pri Virginii kot šala, duhovita in kruta. *Bila je otrok, ki trosi racam krušne drobtine, stoječ med očetom in materjo,*

v istem času pa odrasla ženska, ki prihaja k staršem tja k jezeru, držeč vse svoje življenje v rokah, in ko se jim je bližala, je življenje postajalo v njenih rokah vse večje in večje, dokler ni postalo celo življenje, popolno življenje, in položila ga je prednje in rekla: »To sem naredila iz njega! To!« In med branjem o oglašanju različnih londonskih mestnih ur, kako pametni so bili ti zvoki *v primerjavi z vsem tem topotanjem in šepetanjem; bili so pametni kakor Septimus, slišim nerazločno vibracijo, šepet, misli, kot nekakšni madeži na krpi moje logične vzgoje in izobrazbe mi smo besede; mi smo glasba; mi smo tista reč sama ...* kdo bi vedel, kje in kdaj sem to prebral ... *ne obstajamo v Času, mi smo Čas ...* da začenjram sam mrmrati neko poezijo, neko kristalno jasno zmedenost ... *Mi smo čas. Ura meri – nas. Knjiga bere mene. Življenje me živi. Vsi smo hinavci. V drugih vidimo sredstvo za dosego sebe. In ah, sedanost naša, čas ubogi, sedanost, čas, ki se še ni zgodil,*

*a prihodnost ni.
Oplakujejo ga valovi preteklosti.*

*Čas sedanji, ki nas stiska,
zdaj veselje, zdaj nesreča
iz nas vriska,
v srcu se bes repenči,
v dnu duše žalost ždi.*

*Kakor slepec, ki vse vidi!
Kakor gluheč, ki vse sliši,
Nakladač pa govori!
Takšen je ta zdajšnji čas.*

*Dokler ne mine, puhne mimo,
ne vemo, ali je slab ali dober
za nas.*

*Kakor dva, ki se poljubljata,
in v tistem hipu ne vesta,
kaj objemata,
kaj izgubljata –
sreča, nesreča, vse ali nič ...
Čas bo sodil ta poljub.
Drugič.*

*Vsak človek
je prostor
lastnega časa.
Znotraj
pokrajina
samega sebe.
Hribi*

*in ravnice,
reke in jezera,
mesta, ulice in hiše.
Ljudje.*

*Zunaj je
tisto,
kar gleda.
Zunaj je
tisto,
kar posluša.
Zunaj je
tisto,
kar govori.
Zunaj je
tisto,
kar človek
ni.
In si včasih zaželi.*

*Toliko
me je,
kolikor se
sam sebe
spominjam
v vsem.
In ko se spominjam,
pozabljam.
In ko pozabljam,
si izmišljujem.
Živim knjige,
ki sem jih bral.
Živim ljudi,*

*ki sem jih srečal.
Živim ljudi,
ki jih pogrešam.
Živim besede,
ki jih nikoli nisem
izgovoril.
Nikoli nisem ta,
ki si želim, da bi bil.
Nenehno se želim.
Živim ta dan,
ki je sestavljen iz vseh dni,
ki sem jih živel.
Živim zdaj
svoje otroštvo
in mladost,
živim vse,
kar sem živel.
Nabiram to,
kar mislim,
da je življenje.
Živim mrtve,
živim žive.
Življenje je brezmejno.*

*Življenje nima oblike.
Življenje je brezoblična sila.*

*Mi smo
oblike
brezobličnega.*

*Življenje je zunaj nas.
Ni naše.*

*Življenje živi nas.
Mi smo le drobci
neznane, brezmejne sile.
Telesa.
Duše.*

*TELO.
KAMNOLOM.
DUŠE.*

*Čas je povsod,
in pada
na ljudi,
živali,
na stvari,
kot meglice,
ki se vijejo nad mestom
in se počasi spuščajo proti tlom.
Včasih čas sneži.
Včasih dežuje.
Včasih kot pepel leti
in se nalaga,
čas,
počasí,
neopazno,
vse dokler se ti samo nebo
ne spusti na hrbet
in te upogne čisto do tal.*